

IWONA NOBIS
Instytut Języka Polskiego
Polskiej Akademii Nauk
e-mail: iwona.nobis@ijp-pan.krakow.pl

DOI: <http://dx.doi.org/10.17651/ONOMAST.60.17>

Onomastica LX, 2016

PL ISSN 0078-4648

URZĘDOWA I LOKALNA (GWAROWA) ODMIANA TOPONIMÓW NA PRZYKŁADZIE DOPEŁNIACZA WYBRANYCH NAZW MIEJSCOWYCH TYPU SINGULARE I PLURALE TANTUM

Słowa tematyczne: singularia tantum, pluralia tantum, fleksja toponimów, wariantywne formy dopełniacza

Temat artykułu nawiązuje do niejednokrotnie poruszanych przez onomastów zagadnień związanych z odmianą polskich nazw miejscowych¹. Przedmiotem analizy są oboczne formy fleksyjne dopełniacza wybranych ojkonomów typu singularia i pluralia tantum, w których widoczne są różnice między odmianą urzędową nazw miejscowych, ustaloną w wyniku prac Komisji Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych przy MSWiA, a odmianą lokalną.

Przedmiotem zainteresowania uczyniłam 363 formy dopełniacza (urzędowe i gwarowe) ojkonomów, w tym 25 maskulinów i 54 femininów singularia tantum oraz 92 nazwy pluralne², odnoszące się do 189 jednostek osadniczych.

Za podstawę rozważań posłużył materiał nazewniczy z obszaru całej Polski, który stanowią zapisy form dopełniaczowych wyekscerpowane z wielotomowego słownika „Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany” (1996–2015, t. 1–12) oraz z jego kartoteki, a także z monografii regionalnych, dotyczących: Małopolski (Lubaś 1968; Rymut, 1968), Mazowsza (Zierhoffer, 1957), Wielkopolski (Podlaska, 1990), Podlasia (Kondratiuk, 1974), ziemi chełmskiej i bełskiej (Czopek, 1988) i innych. Wykorzystano ustalenia urzędowych wykazów nazw miejscowych, podających skodyfikowane formy dopełniaczowe: „Wykazu urzędowych nazw miejscowości” (1980–1982) oraz „Urzędowych nazw miejscowości i obiektów fizjograficznych” pod red. W. Taszyckiego z lat 1963–1974, skorygowane na podstawie najnowszego „Wykazu nazw miejscowości i ich czę-

¹ Niniejszy artykuł jest częścią przygotowywanej przez autorkę monografii poświęconej rozwojowi fleksji nazw miejscowych w języku polskim.

² W deklinacji ojkonomów singularnych rodzaju nijakiego nie odnotowano różnic między odmianą urzędową a lokalną.

ści”, opublikowanego w „Dzienniku Ustaw” 3 lutego 2013 r. Formy dopełniacza zaczerpnięto ponadto ze „Słownika nazw miejscowości i mieszkańców z odmianą i poradami językowymi” pod red. M. Łazińskiego (2007)³.

O tym, jak utworzyć określoną formę pochodną od podstawowej, orzekają reguły fleksji, a o wyborze końcówki decydują: rodzaj gramatyczny, wygłos tematu fleksyjnego, a także znaczenie. System fleksyjny języka polskiego jest bardzo skomplikowany. By posługiwać się poprawnie polszczyzną, trzeba nie tylko znać reguły wyznaczające ogólnie zakres stosowania poszczególnych końcówek, lecz także wiedzieć o istnieniu form nieregularnych, będących albo pozostałością dawnych stosunków fleksyjnych, albo też rezultatem działania nowych tendencji (por. Buttler, Kurkowska, Satkiewicz, 1971, s. 129–130). Wahania w odmianie ojkonimów obserwujemy zarówno w historii polszczyzny, jak i współcześnie.

Nazwy miejscowe wchodzą w skład systemu językowego, ale wyróżniają się jako kategoria swoista, odznaczająca się zespołem cech wyraziście odróżniających je od apelatywów. Ich odmiana często rządzi się odmiennymi zasadami niż fleksja wyrazów pospolitych, ale zarówno odmiana nazw miejscowych, jak i nazw pospolitych wywołują te same wątpliwości. Wybór właściwych form fleksyjnych zarówno w przypadku nazw miejscowych, jak i wyrazów pospolitych nie jest łatwym zadaniem. Często także wiedza historyczna o pochodzeniu danej nazwy — choć przydatna — nie pozwala rozstrzygnąć wątpliwości co do odmiany.

Fleksja wyrazów pospolitych ustabilizowana jest na mocy ogólnospołecznej konwencji, a większości nazw miejscowości — na mocy konwencji związanej ze środowiskiem lokalnym i jego charakterem. Odmiana ojkonimów ustalona na podstawie zwyczaju lokalnego często odbiega od norm języka ogólnego i może być nieznaną innym użytkownikom języka, np. nazwy miejscowości w dopełniaczu mają następujące formy: *Gołębki, Gołębek*, ale *Dąbki, Dąbków*; *Uniegoszcz, Uniegoszcza*, ale *Babigoszcz, Babigoszczy*; *Częstochowa, Częstochowy*, ale *Limanowa, Limanowej*; *Jabłonna, Jabłonny*, ale *Kamienna, Kamiennej*; *Chelm, Chelma*, ale też *Chelmu*. Trudność w rozstrzygnięciu kwestii poprawnościowej w zakresie fleksji dopełniacza nazw miejscowych sprawia także twardość lub miękkość tematu nazw zakończonych na spółgłoskę wargową, niektóre z nich są bowiem z pochodzenia miękkotematowe i odmieniają się tak jak rzeczowniki miękkotematowe, inne zaś mają odmianę twardotematową, np.: *Kozub, Kozuba*, ale *Goślub, Goślubia*; *Dobiegnew, Dobiegnewia*, ale *Lutogniew, Lutogniewa*. Odmiana nazw często opiera się na miejscowej tradycji, która jest znana tylko ludności mieszkającej w najbliższej okolicy miejscowości o danej nazwie; im

³ W źródłach historycznych oraz w urzędowych wykazach formy fleksyjne nazw miejscowych występują najczęściej w mianowniku i dopełniaczu liczby pojedynczej lub mnogiej; znacznie rzadziej są spotykane zapisy nazw miejscowych w pozostałych przypadkach zależnych.

luźniej z lokalną tradycją związany jest użytkownik języka, tym wyraźniejsze są wahania form przypadków zależnych.

Nazwy miejscowości charakteryzuje jednostkowość — każda nazwa dotyczy konkretnego obiektu. Należą do dwóch obiegu: lokalnego i urzędowego. W odniesieniu do nazw miejscowych konieczna jest kompetencja w zakresie znajomości nazw jednostkowych obiektów zbudowana na znanych wzorcach fleksyjnych, ale odniesiona do przypadków indywidualnych. Żeby zatem je prawidłowo odmieniać, nie wystarczy jedynie znajomość reguł systemowych, niezbędna jest również wiedza o odmianie jednostkowych nazw oraz miejscowych zwyczajów.

W odmianie lokalnej nazw miejscowych występują różnice w porównaniu z językiem ogólnopolskim. Niebagatelną rolę odgrywają językowe i pozajęzykowe zwyczaje lokalne. Ludność miejscowa często używa innych form fleksyjnych niż zalecane przez urzędowe wykazy czy wydawnictwa poprawnościowe. W wielu wypadkach to właśnie uzus, zwyczaj lokalny decyduje o odmianie nazw miejscowości.

Niejednokrotnie lokalna forma dopełniacza za sprawą częstotliwości użycia staje się urzędową, obowiązującą. Nazwy proponowane do użytku urzędowego nie zawsze są jednak identyczne z używanymi lokalnie, zwłaszcza w języku mówionym, który nie musi być podporządkowany rygorom.

Zwyczaj lokalny także może być zróżnicowany, jedni mieszkańcy odmieniają daną nazwę tak, a inni — inaczej. Zwykle jedna z form zyskuje aprobatę w wydawnictwach normatywnych, czego przykładem może być odmiana nazwy miasta *Tychy* (zob. niżej).

We współczesnym języku lokalnych społeczności można znaleźć większe zróżnicowanie odmiany aniżeli w języku ogólnym. Wahania w doborze końcówek przypadków nazw miejscowych szczególnie są widoczne w dopełniaczu.

Dopełniacz nazw miejscowych rodzaju męskiego typu singulare tantum ma tylko dwie końcówki: *-a* oraz *-u*, możliwości zaś są trzy: końcówka *-a*, końcówka *-u* lub alternatywnie końcówka *-a* albo *-u*. Ze względu na brak jednoznacznych kryteriów pojawia się często problem z doбором odpowiedniej końcówki, np.: *Malbork*, *Malborka*; *Lidzbark*, *Lidzbarka*, ale *Rombark*, *Rombarku*; *Tarnobrzeg*, *Tarnobrzega*, ale i *Tarnobrzegu*. Najwięcej kłopotów sprawiają właśnie formy alternatywne, typu: *Borek*, *Borka*||*Borku*, *Turek*, *Turku*||*Turka* itd.

Wariantywność końcówek *-a*||*-u* ma charakter ogólnosystemowy. Inne bowiem stosowanie końcówek *-a*, *-u*, mimo ustaleń urzędowych i zaleceń normatywnych, spotyka się nie tylko w gwarze⁴.

⁴ Występowanie obocznych form fleksyjnych dopełniacza z końcówkami *-a* i *-u* ojkonimów singularnych rodzaju męskiego w historii języka polskiego było tematem mojego artykułu zamieszczonego w „Onomastikach” (Nobis, 2015).

Należy przypuszczać, że lokalne zwyczaje językowe dotyczące odmiany nazw miejscowych mają zwykle jakąś motywację. Często współczesne formy fleksyjne są relikdami historycznymi, śladami po dawnej, pierwotnej formie nazwy. Wahanie form fleksyjnych nazw miejscowych jest także historycznie uwarunkowane, zaznacza się zarówno w dawnej polszczyźnie (por. Nobis, 2015, s. 260–264), jak i dzisiaj; niektóre oboczności w użyciu końcówek dopełniacza utrzymały się lokalnie.

Wśród nazw miejscowości, które urzędowo mają w dopełniaczu końcówkę *-a*, są takie, które w gwarze przybierają końcówkę *-u*. Przykładem jest nazwa miasta w woj. lubelskim *Biłgoraj*, z poprawną i obowiązującą w obiegu oficjalnym końcówką *-a* w dopełniaczu (do *Biłgoraja*) oraz stosowaną lokalnie odmianą: do *Biłgoraju*. Końcówka fleksyjna *-a* jest historycznie motywowana (co potwierdzają zapisy źródłowe), być może jednak wskutek skojarzenia z apelatywem *raj*, który w dopełniaczu brzmi *raju*, pojawia się analogiczna odmiana nazwy miejscowej — *Biłgoraju*.

Wahania w doborze końcówki dopełniacza maskulinów obserwujemy w nazwach zakończonych w M. lp. spółgłoską tylnojęzykową: *Buczek, Buczka*, gw. *Bucku* (wś, łódz., gm. Poświętne); *Grabniak, Grabniaka*, ale gw. *Grabniaku* (wś, lub., gm. Urszulin); *Kokot, Kokota*, gw. *Kokotu* (wś, święt., gm. Kije); *Ujazdek, Ujazdka*, gw.: *Ujazdku* (wś, święt., gm. Bogoria); *Wtórek, Wtórka*, gw. *Wturku* (wś, wlkp., gm. Ostrów Wielkopolski).

Końcówka *-u* częściej jest wypierana przez końcówkę *-a*. Pośród ojkonimów, które urzędowo mają w dopełniaczu końcówkę *-u*, odnotowujemy nazwy przyjmujące w odmianie gwarowej końcówkę *-a*. Są to najczęściej nazwy odapelatywne, zakończone w M. lp. spółgłoską twardą, w tym tylnojęzykową: *Brzostek, Brzostku*, lokalnie *Bżostka* (wś, wlkp., gm. Zaniemyśl); *Cis, Cisu*, gw. *Cisa* (kol., pom., gm. Zblewo); *Dobrut, Dobrutu*, gw. *Dobruta* (wś, maz., gm. Orońsko); *Lądek, Lądku*, lokalnie *Löntka* (wś, wlkp., gm. Lądek); *Ponik, Poniku*, gw. *Ponika* (wś, święt., gm. Staszów); *Przyłęk, Przyłęku*, gw. *Pšyūynka* (cz. wsi, podk., gm. Zaleszany); *Stawek, Stawku*, lokalnie *Stafka* (wś, łódz., gm. Czarnożyły); *Nowy Świat, Nowego Światu*, ale gw. *Novego Śf'ata* (wś, wlkp., gm. Kawęczyn; cz. wsi, wlkp., gm. Wilczyn; wś, łódz., gm. Wieluń; wś, łódz., gm. Wodzierady; wś, łódz., gm. Zadzim); *Zawichost, Zawichostu*, gw. *Zavixosta* (mto, święt.); końcówkę *-a* po spółgłoskach funkcjonalnie miękkich odnotowano w przypadku dwóch nazw: *Hel*, urzędowo *Helu*, lokalnie *Hela* (mto, pom.); *Milcz, Milczu*, gw. *Milča* (wś, wlkp., gm. Chodzież).

Dla nazw miejscowych obcego pochodzenia lub z obcym członem strukturalnym typu *-burg, -bark, -wald* charakterystyczna jest końcówka *-u*, podobnie jak w przypadku zapożyczonych wyrazów pospolitych, na co od dawna wskazują

słowniki poprawnościowe oraz poradniki językowe (por. np. Doroszewski (red.), 1994, s. 387). W mowie potocznej, lokalnie, funkcjonują jednak formy z końcówką *-a*, będącą potocznym wariantem fleksyjnym dopełniacza, por.: *Lidzbark Warmiński*, urzędowo *Lidzbarku Warmińskiego*, lokalnie *Lidzbarka Warmińskiego* (mto, war.-maz.); *Szemud*, *Szemudu*, lokalnie *Szemuda* (wś, pom.).

Odnotowano przykłady nazw należących do miękkotematowego typu deklinacyjnego, zakończonych w M. lp. na spółgłoskę wargową, historycznie miękką⁵, z końcówką *-’a* w dopełniaczu, które w gwarze przybierają końcówkę właściwą dla nazw należących do twaridotematowego typu deklinacyjnego⁶. Są to: *Bronisław*, *Bronisławia*, gw. *Brońisuawa* (wś, wlkp., gm. Krzykosy); *Chotylub*, *Chotylubia*, z historycznie motywowaną końcówką *-’a* (po miękkiej), por.: do *Chocilubia* 1787, wsi *Chotylubia* 1788 NMPol II 79, lokalnie natomiast funkcjonuje odmiana: *Chotyluba*⁷ (wś, podk., gm. Cieszanów); podobnie: *Grab*, *Grabia*, gw. *Graba* (wś, wlkp., gm. Czermin).

Jeszcze innym przykładem jest nazwa miasta *Zabłudów* (woj. podlaskie), z urzędową końcówką *-a* w dopełniaczu: *Zabłudowa*. Zapisy historyczne poświadczają jednak wahanie końcówek *-a* i *-’a* (por.: z *Zabłudowia* 1659, z *Zabłudowia* 1697, z *Zabłudowa* 1714 NMPol(kartoteka)). Nazwa miała dawniej postać *Zabłudowie*, więc odmiana miękkotematowa i wymowa: do *Zabłudowia* jest archaizmem, podtrzymywanym — jak się okazuje — w mowie ludności lokalnej (por. Nobis, 2015, s. 265–266).

Niekiedy warianty form fleksyjnych pojawiają się — jak można sądzić — w wyniku specyficznej wymowy gwarowej, którą spotykamy np. w południowej Wielkopolsce. Polega ona na zmiękczeniu *n* przez poprzedzającą je, a nie następującą po spółgłosce, jak z reguły bywa, samogłoskę *i*. Zjawisko to sięga najdalej do Śremu, por.: *Jarocin*, *Jarocina*, ale lokalnie *Jarocinia* (mto, wlkp.); *Jasin*, *Jasina*, lokalnie *Jasinia* (wś, wlkp., gm. Swarzędz) (por. Łaziński (red.), 2007, s. 101).

⁵ W dalszym rozwoju historycznym miękkość ta nie zachowała się w mianowniku, występuje tylko w przypadkach zależnych.

⁶ W przypadku wielu nazw miejscowych zakończonych w mianowniku na spółgłoskę labialną zachodzi wątpliwość, czy daną nazwę zaliczyć do typu deklinacyjnego twaridotematowego, czy miękkotematowego. Na podstawie formy mianownika trudno stwierdzić, czy ostatnia głoska pozostaje w odmianie twarda, czy też miękka. Jeżeli nawet mianownik kończy się na spółgłoskę wargową twardą, nie rozstrzyga to o jej twardości w temacie form pozostałych przypadków, np.: *Sztum*, *Sztumu*, ale *Radom*, *Radomia* (historycznie: *Radom-jb* > *Radom’*), *Kraków*, *Krakowa*, ale *Wrocław*, *Wrocławia* (historycznie: *Wrocław-jb* > *Wrocław’*). To, czy dana nazwa ma odmianę twardą, czy miękką, wywnioskować można dopiero na podstawie formy np. dopełniacza.

⁷ Gwarowa odmiana twaridotematowa jest rezultatem mieszania się cech językowych (m.in. fleksyjnych) polskich oraz ukraińskich; wieś leży na pograniczu językowym polsko-ukraińskim, na którym widoczny jest w gwarze wpływ języka ukraińskiego (por. też *gołąb*, D. *gołęba*).

Ojkonimy typu *singulare tantum* rodzaju żeńskiego w M. na *-a* w odmianie prostej mają w dopełniaczu końcówkę *-i*, *-y*, w odmianie złożonej — końcówkę *-ej*. W gwarze wahaniom podlegają głównie nazwy o charakterystyce przymiotnikowej z końcówką D. *-ej*, które lokalnie mają formę dopełniaczową zakończoną na *-y||-i* (grupa wygłosowa *-ej* w wyniku podwyższenia nieakcentowanego *-e* realizowana jako *-yj||-ij* ulega redukcji do *-y||-i*), por.: *Brzezowa* (wś, młp., gm. Dobczyce), urzędowa forma dopełniacza: do *Brzezowej*, w gwarze zaś: do *Bżezowy*; *Brzezowa*, *Brzezowej*, lokalnie *Bżezowy* (wś, podk., gm. Nowy Żmigród); *Brzozowa*, *Brzozowej*, ale w gwarze: *Bżozowy* (wś, święt., gm. Połaniec).

Fonetyczne realizowanie końcówki D. *-ej* jako *-y* poświadczone jest ponadto w zapisach gwarowych w następujących ojkonimach żeńskich o odmianie złożonej: *Chodorowa*, *Chodorowej* — gw. *χodorovy* (wś, młp., gm. Grybów); *Dębowa*, *-ej* — gw. *Děmbovy* (wś, podk., gm. Jodłowa); *Dobra*, *-ej* — gw. *Dobry* (wś, śl., gm. Pilica); *Dobra*, *-ej* — gw. *Dobry* (wś, łódz., gm. Sędziejowice), *Dobra*, *-ej* — gw. *Dobry* (wś, łódz., gm. Stryków), *Dobra*, *-ej* — gw. *Dobry* (wś, święt., gm. Staszów); *Dulowa*, *-ej* — gw. *Dulovy* (wś, młp., gm. Trzebinia); *Dzielna*, *-ej* — gw. *Żielny* (wś, łódz., gm. Opoczno); *Dzierżazna*, *-ej* — gw. *Żerżozny* (wś, wlkp., gm. Turek), *Dzierżazna*, *-ej* — gw. *Żerżozny* (wś, łódz., gm. Zgierz); *Faściszowa*, *-ej* — gw. *Faścišovoy* (wś, młp., gm. Zakliczyn); *Głobikowa*, *-ej* — gw. *Guobikovy* (wś, podk., gm. Dębica); *Górowa*, *-ej* — gw. *Gurovy* (wś, młp., gm. Gródek nad Dunajcem); *Górzna*, *-ej* — gw. *Gużny* (wś, wlkp., gm. Złotów); *Grabowa*, *-ej* — gw. *Grabovy* (wś, śl., gm. Łazy), *Grabowa*, *-ej* — gw. *Grabovy* (wś, wlkp., gm. Rychwał); *Hermanowa*, *-ej* — gw. *Hermanovy* (wś, podk., gm. Tyczyn); *Jelna*, *-ej* — gw. *Jelny* (wś, podk., gm. Nowa Sarzyna); *Jodłowa*, *-ej* — gw. *Ieduovy* (wś, podk., gm. Jodłowa); *Kačłowa*, *-ej* — gw. *Końcloy* (wś, małop., gm. Grybów); *Kielnarowa*, *-ej* — gw. *Kelnarovy* (wś, podk., gm. Tyczyn); *Kobyła*, *-ej* — gw. *Kobyl'i* (wś, podl., gm. Perlejewo); *Kocikowa*, *-ej* — gw. *Kuoćikovy* (wś, śl., gm. Pilica); *Konieczkowa*, *-ej* — gw. *Końečkovy* (wś, podk., gm. Niebylec); *Korzenna*, *-ej* — gw. *Kożanny* (wś, młp., gm. Korzenna); *Kowalowa*, *-ej* — gw. *Kovalovy* (wś, młp., gm. Ryglie); *Krasna*, *-ej* — gw. *Krasny* (wś, podk., gm. Korczyn); *Krempna*, *-ej* — gw. *Krempny* (wś, podk., gm. Krempna); *Krepa*, *-ej* — gw. *Krympy* (wś, łódz., gm. Lgota Wielka); *Krężna*, *-ej* — gw. *Krużny* (wś, łódz., gm. Wola Krzysztoporska); *Kunowa*, *-ej* — gw. *Kunovy* (wś, podk., gm. Skołoszyn); *Lubaszowa*, *-ej* — gw. *Lubašovoy* (wś, młp., gm. Tuchów); *Miąsowa*, *-ej* — gw. *Mqsovy* (wś, święt., Sobków); *Modlna*, *-ej* — gw. *Modlny* (wś, łódz., gm. Ozorków); *Nockowa*, *-ej* — gw. *Nockovy* (wś, podk., gm. Wierzyce); *Przyszowa*, *-ej* — gw. *Pšyšovoy* (wś, młp., gm. Łukowica); *Pstrągowa*, *-ej* — gw. *Pstrągovy* (wś, podk., gm. Czudec); *Rączna*, *-ej* — gw. *Rončny* (wś, młp., gm. Liszki); *Rybna*, *-ej* — gw. *Rybny* (wś, młp., gm. Czernichów); *Swoszowa*, *-ej* — gw. *Sfošovoy* (wś, młp., gm. Szerzyny); *Świnna*, *-ej* — gw. *Śvinny* (wś, wlkp., gm.

Ostrowite); *Trudna*, -ej — gw. *Trudny* (wś, wlkp., gm. Lipka); *Trzemeszna*, -ej — gw. *Tšemešny* (wś, młp., gm. Tuchów); *Wołkowa*, -ej — gw. *Voŭkovy* (cz. wsi, łódz., Będków); *Wrzosowa*, -ej — gw. *Vžosovy* (wś, śl., gm. Poczesna); *Wysoka*, -'ej — gw. *Ÿysoki* (wś, maz., gm. Szydłowiec); *Zerwana*, -ej — gw. *Zervany* (wś, młp., gm. Michałowice).

Również wśród nazw zestawionych z członem odróżniającym bądź utożsamiającym mającym końcówkę -ej w dopełniaczu spotykamy gw. formy D. na -y||-i, por.: *Boża Wola*, *Bożej Woli* — gw. *Boży Vol'i* (wś, młp., gm. Wolbrom); *Dębowa Góra*, -ej -y — gw. *Dembovy Gury* (wś, łódz., gm. Aleksandrów), *Dębowa Góra*, -ej -y — gw. *Dembovy Gury* (wś, łódz., gm. Bedlno); *Dobra Nadzieja*, -ej -i — gw. *Dobry Nažęji* (wś, wlkp., gm. Pleszew); *Rudna Mała*, -ej -ej — gw. *Rudny Maŷy* (wś, podk., gm. Głogów Małopolski); *Wola Więcierzowa*, -i -ej — gw. *Vol'i Vínicežovy* (wś, maz., gm. Przysucha); *Wola Więclawska*, -i -ej — gw. *Vol'i Vécŷavski* (wś, młp., gm. Michałowice); *Wręczyca Mała*, -y -ej — gw. *Vryncycy Maŷy* (wś, śl., gm. Wręczyca Wielka), *Wręczyca Wielka*, -y -ej — gw. *Vryncycy Vélki* (wś, śl., gm. Wręczyca Wielka); *Wysoka Strzyżowska*, -ej -ej — gw. *Ÿysoki Ščyžoškej* (wś, podk., gm. Strzyżów).

Mamy jeden tylko przykład z urzędową końcówką -y w dopełniaczu: *Godowa*, *Godowy*, gw. *Godovej* (wś, podk., gm. Strzyżów).

W zakresie nazw typu plurale tantum obserwujemy rywalizację co najmniej dwóch końcówek w dopełniaczu, tj. -ø (końcówki zerowej) oraz -ów, czasem jeszcze -i (-y po spółgłoskach stwardniałych). Wyłącznie końcówkę zerową mają w dopełniaczu nazwy miejscowe patronimiczne (por. do *Krzyszowic*, *Raławic*), w wielu nazwach np. typu rodowego i niektórych nazwach służebnych zaznaczają się natomiast, zarówno w polszczyźnie ogólnej (urzędowej), jak i w odmianie lokalnej języka, wahania w użyciu końcówek w tym przypadku — obok postaci z końcówką zerową notowane są formy z końcówkami -ów oraz -i (por.: *Bartodzieje*, *Bartodziej*||*Bartodziejów*||*Bartodziei*, *Bolesty*, *Bolest*||*Bolestów*, *Ostoje*, *Ostój*||*Ostójów*||*Ostoi*, *Strzelce*, *Strzelec*||*Strzelców*).

W obiegu lokalnym nazwy miejscowe w formie plurale tantum często przybierają w dopełniaczu inną końcówkę niż ta, która funkcjonuje w języku ogólnym jako urzędowa oraz zalecana. Widoczna jest w tym przypadku ekspansja końcówki -ów, właściwej niegdyś dla niewielkiej liczby rzeczowników męskich, która z czasem objęła nie tylko większość rzeczowników męskich, ale rozszerzyła się w gwarach na rodzaj żeński i nijaki.

Najbardziej chyba znanym przykładem rozbieżności w odmianie nazw pluralnych między formą urzędową a lokalną jest odmiana nazwy miasta *Tychy* w woj. śląskim. W mieście i okolicy używa się niemal wyłącznie formy D. do *Tychów*, lecz część wydawnictw urzędowych i poprawnościowych (z wyjątkiem niektórych najnowszych) zaleca formę do *Tych* jako jedyną poprawną. Na ogół

nazwy miejscowe w formie plurale tantum mają w tym przypadku gramatycznym końcówkę zerową. Na ogół, ponieważ są też nazwy tego typu, które w dopełniaczu przybierają końcówkę *-ów*. Formę *Tych* jako wyłącznie obowiązującą podawały słowniki aż do lat dziewięćdziesiątych (z wyjątkiem „Słownika poprawnej polszczyzny” pod red. W. Doroszewskiego, w którym na s. 387 wspomniano o wariantach fleksyjnych dopełniacza tej nazwy), notuje ją też „Wykaz urzędowych nazw miejscowości w Polsce” (WUN III 487). Od nazwy *Tychy* można także utworzyć dopełniacz *Tychów*. Zdaniem M. Łazińskiego ((red.), 2007, s. 330) nietrudno zrozumieć przyczynę, gdyż dopełniacz z końcówką *-ów* jest jednoznaczny, a forma z końcówką zerową *Tych* brzmi identycznie jak formy fleksyjne zaimków *ten*, *ta*, *to* w l. mn. (*tych*). Forma *Tychów* w samym mieście i w jego okolicy ma znaczną przewagę nad oboczną *Tych*. Autorzy „Nowego słownika poprawnej polszczyzny PWN” (Markowski (red.), 1999) zaproponowali rozwiązanie tej kłopotliwej sytuacji, podając na pierwszym miejscu formę *Tych*, na drugim (z kwalifikatorem regionalnie) *Tychów*⁸.

Pośród nazw miejscowych w odmianie urzędowej mających w dopełniaczu końcówkę *-ø*, a przybierających w gwarze końcówkę *-ów* lub *-i||-y*, można wyróżnić ze względu na charakter spółgłoski tematycznej następujące grupy nazw:

— zakończone spółgłoską twardą, por.: *Budy*, *-ø* — gw. *Buduf* (wś, lub., gm. Krynice), *Budy*, *-ø* — gw. *Buduf* (wś, łódz., gm. Rozprza), *Budy*, *-ø* — gw. *Buduf* (wś, wlkp., gm. Kleczew), *Budy*, *-ø* — gw. *Buduf* (wś, wlkp., gm. Rozdrażew); *Cegły*, *-ø* — gw. *Ceguuf* (wś, wlkp., gm. Ostrów Wielkopolski); *Chechły*, *-ø* — gw. *Chexuf* (wś, maz., gm. Policzna); *Chroboty*, *-ø* — gw. *Chrobotov* (wś, podl., gm. Bielsk Podlaski); *Czekoły*, *-ø* — gw. *Cekołoduf* (wś, podl., gm. Mońki), *Dębiny*, *-ø* — gw. *Dymbinof* (wś, kuj.-pom., gm. Sośno); *Dolany*, *-ø* — gw. *Dolanuf* (wś, wlkp., gm. Łądek); *Dzierzny*, *-ø* — gw. *Żieźnuf* (cz. wsi, wlkp., gm. Koło); *Garbary*, *-ø* — gw. *Garbaruf* (wś, podl., gm. Michałowo); *Goszczyry*, *-ø* — gw. *Goščuruf* (cz. wsi, wlkp., gm. Godziesze Wielkie); *Góry*, *-ø* — gw. *Guruf* (cz. wsi, wlkp., gm. Osiek Mały); *Góry*, *-ø* — gw. *Guruf* (wś, wlkp., gm. Strzałkowo), *Góry*, *-ø* — gw. *Guruf* (wś, wlkp., gm. Wilczyn); *Karczmy*, *-ø* — gw. *Karčmuf* (wś, łódz., gm. Zelów); *Kiszewy*, *-ø* — gw. *Kiševuf* (wś, wlkp., gm. Tuliszków); *Klony*, *-ø* — gw. *Klon||Klonuf* (wś, wlkp., gm. Kostrzyn); *Koryta*, *-ø* — gw. *Korytuf* (wś, wlkp., gm. Raszkow); *Koszuty*, *-ø* — gw. *Košutuf* (wś, wlkp., gm. Słupca); *Krwony*, *-ø* — gw. *Krvonuf* (wś, wlkp., gm. Brudzew); *Lady*, *-ø* — gw. *Laduf* (wś, podl., gm. Czyże); *Łajsy*, *-ø* — gw. *Lajs||Lajsuf* (os., war.-maz., gm. Gietrzwałd); *Poręby*, *-ø* — gw. *Porembuf* (cz. wsi, wlkp., gm. Szczytniki); *Puchły*, *-ø* — gw. *Puxłuf* (wś, podl., gm. Narew); *Rapy*, *-ø* — gw.

⁸ J. Grzenia sądzi, że lepiej dać pierwszeństwo formie regionalnej, ponieważ chodzi tu o nazwę dość dużego miasta, często używaną w języku ogólnopolskim (por. Łaziński (red.), 2007, s. 330).

Rapuf (cz. Biłgoraja, lub.); *Rudy*, -ø — gw. *Ruduf* (wś, wlkp., gm. Strzałkowo); *Rybitwy*, -ø — gw. *Rybitfuf* (wś, łódz., gm. Witonia); *Sapy*, -ø — gw. *Sapuf* (wś, łódz., gm. Domaniewice); *Ściegny*, -ø — gw. *Śćegnuf* (wś, łódz., gm. Kamięnsk); w tym zakończone spółgłoską tylnojęzykową, por.: *Broniewiczzi*, *Broniewiczzek*, gw. *Brońeńičkuf* (cz. wsi, kuj.-pom., gm. Dąbrowa); *Broniki*, -ø — gw. *Bronikuf* (cz. wsi, wlkp., gm. Rychwał); *Brzózki*, -ø — gw. *Bżuskuf* (cz. wsi, wlkp., gm. Czerniejewo); *Brzózki*, -ø — gw. *Bżuskuf* (wś, wlkp., gm. Kramsk); *Chelchy*, -ø — gw. *Chelchuf* (wś, podl., gm. Grabowa); *Chmielniki*, -ø — gw. *Chmielnikuf* (wś, podl., gm. Suchowola); *Chodybki*, -ø — gw. *Chodypkuf* (wś, wlkp., gm. Koźminek); *Chójki*, -ø — gw. *Chujkuf* (kol., wlkp., gm. Krzymów); *Cieplachy*, -ø — gw. *Cieplaxuf* (cz. wsi, lub., gm. Tomaszów Lubelski); *Czapelki*, -ø — gw. *Čapelkuf* (wś, kuj.-pom., gm. Świecie); *Czartki*, -ø — gw. *Čartkuf* (wś, wlkp., gm. Żelazków); *Czechy*, *Czech*⁹ — gw. *Čoxou* (wś, podl., gm. Dubicze Cerkiewne); *Dworaki-Pikaty*, -ów-ø — gw. *Dvorakuf Píkatuf* (wś, podl., gm. Sokoły); *Dworaki-Staśki*, -ów-ø — gw. *Dvorakuf Staśkuf* (wś, podl., gm. Sokoły); *Dzbanki*, -ø — gw. *Żbankuf* (wś, łódz., gm. Szczerców); *Franki*, -ø — gw. *Frankuf* (wś, wlkp., gm. Rychwał); *Goniczki*, -ø — gw. *Gońičkuf* (wś, wlkp., gm. Września); *Gorzuchy*, -ø — gw. *Gożuchuf* (wś, wlkp., gm. Szczytniki); *Kiszki*, -ø — gw. *Kiškuf* (wś, lub., gm. Janów Lubelski); *Kołaki*, -ø — gw. *Kołakuf* (wś, war.-maz., gm. Barczewo); *Kuczki*, -ø — gw. *Kučkuf* (wś, łódz., gm. Uniejów); *Plączki*, -ø — gw. *Puaczkuf* (wś, wlkp., gm. Zaniemyśl); *Powalki*, -ø — gw. *Powalków* (wś, pom., gm. Chojnice); *Rajki*, -ø — gw. *Rajkou* (wś, podl., gm. Bielsk Podlaski); *Roztoki*, -ø — gw. *Rostokuf* (wś, kuj.-pom., gm. Sośno); *Rudki*, -ø — gw. *Rudek||Rutkuf* (wś, wlkp., gm. Trzemeszno); *Rutki*, -ø — gw. *Rutk||Rutkuf* (wś, war.-maz., gm. Pasym); *Stoczki*, -ø — gw. *Stockuf* (wś, łódz., gm. Sieradz); *Śliwniki*, -ø — gw. *Śliwnikuf* (wś, wlkp., gm. Nowe Skalmierzyce); *Świątniki (Małe i Wielkie)*; -ø — gw. *Świqtńikuf* (dwie wsi, wlkp., gm. Mieleszyn); *Świątniki*, -ø — gw. *Świqtńikuf* (wś, wlkp., gm. Rzgów); *Taczki*, -ø — gw. *Taczkuf* (wś, war.-maz., gm. Prostki); — zakończone spółgłoską stwardniałą, tj. funkcjonalnie (historycznie) miękką *c*, *cz*, *dz*, *ż* oraz *l*, por.: *Bógwidze*, *Bógwidz*, gw. *Bugvízuf* (wś, wlkp., gm. Pleszew); *Chorużowce*, -ø — gw. *Chorużoucou* (wś, podl., gm. Nowy Dwór); *Chreptowce*, -ø — gw. *Chreptovcou* (wś, podl., gm. Kuźnica); *Czyże*, -ø — gw. *Čyżou* (wś, podl., gm. Czyże); *Dyle*, -ø — gw. *Dyluf* (wś, lub., gm. Biłgoraj); *Dziedzice*, -ø — gw. *Żeżicuf* (wś, wlkp., gm. Łądek); *Grabowce (Dolne i Górne)*; -ø — gw. *Grabofcuf||Grabóvec* (dwie wsi, lub., gm. Nowodwór); *Leńcze*, -ø¹⁰ — gw. *Leńc||Leńcuf* (wś, młp., gm. Kalwaria Zebrzydowska).

⁹ Historyczną końcówkę -ów w dopełniaczu nazwy *Czechy* poświadcza zapis: od *Czochow* 1560 Kond 87.

¹⁰ Nazwa z historyczną końcówką -ø w dopełniaczu (por. de *Lancz* 1397 SHGKr III 528); zachowaną do dziś.

Wśród ojkonimów, które urzędowo mają w dopełniaczu końcówkę *-ø*, a w gwarze końcówkę *-i||-y*, spotykamy nazwę miasta w dawnym woj. łomżyńskim *Chorzela*: w urzędowym wykazie nazw miejscowości zalecana jest forma: do *Chorzela*, ale niedaleko Zambrowa znajduje się wieś *Chorzela*, dla której ów wykaz przewiduje dopełniacz: do *Chorzeli*. W odniesieniu do miasta lokalnie używane są obie formy. Z gramatycznego punktu widzenia forma z końcówką *-i* wydaje się, jak sądzi J. Grzenia, bardziej regularna, ponieważ mając problem z odmianą, można posłużyć się analogią do wyrazów pospolitych występujących wyłącznie w liczbie mnogiej, a mających podobne zakończenie, np. *manele*, tych *maneli* (Łaziński (red.), 2007, s. 39). Inne nazwy o różnicach w odmianie to: *Czaple*, urzędowo *Czapel*, gw. *Čapel||Čapl'i* (wś, kuj.-pom., gm. Świecie); *Drogowle*, *Drogowel*, ale gw. *Drogov'li* (wś, święt., gm. Raków); *Swornegacie*, *Swornychgac'*¹¹ — gw. *Swornegaci*, też *Swornychgaci* (wś, pom., gm. Chojnice).

Zebrany materiał dostarcza jeszcze licznych przykładów różnic między odmianą gwarową a odmianą zalecaną przez urzędowe wykazy i wydawnictwa normatywne ojkonimów mających w dopełniaczu końcówkę *-ów*: twarodematowych (w tym tylnojęzykowych), por.: *Brody*, *Brodów* — gw. *Broduf||Brut* (wś, młp., gm. Kalwaria Zebrzydowska); *Futory*, *-ów* — gw. *Futor* (wś, podk., gm. Oleszyce); *Hajowniki*, *-ów* — gw. *Χαιovnik* (wś, lub., gm. Skierbieszów); *Koleśniki*, *-ów* — gw. *Koleśnik* (wś, podl., gm. Mońki); *Kolosy*, *-ów* — gw. *Koles* (wś, święt., gm. Czarnocin); *Kozaki*, *-ów* — gw. *Kozak||Kozakuf* (przys., lub., gm. Hańsk), *Laski*, *-ów* — gw. *Lasek* (wś, lub., gm. Stary Brus); *Łazy*, *-ów* — gw. *Ūas* (wś, łódz., gm. Kobile Wielkie); *Mordy*, *-ów* (mto, maz.) — gw. *Mord||Morduf*; *Oblasy*, *-ów* — gw. *⁴Oblas* (wś, śl., gm. Koniecpol); *Podczachy*, *-ów* — gw. *Potčax* (wś, łódz., gm. Kutno); *Sobiesęki*¹², *-ów* — gw. *Sobeseŋk* (wś, młp., gm. Skała); *Talki*, *-ów* — gw. *Talk* (wś, war.-maz., gm. Wydminy); *Zduny*, *-ów* — gw. *Zdun* (wś, wlkp., gm. Opatówek). Różnie odmieniana jest również nazwa o temacie zakończonym spółgłoską stwardniałą: *Boguszów-Gorce*, *-wa-ów*, lokalnie *Boguszowa-Gorc*.

Nazwy miejscowe, które mają w dopełniaczu końcówkę *-i||-y*, w gwarach przybierają końcówkę *-ów*, por.: *Burnie*, urzędowo *Burni*, lokalnie *Burńiuf* (cz. wsi, war.-maz., gm. Kalinowo); *Ramleje*, *Ramlei*, gw. *Ramlejuuf* (wś, pom., gm. Somonino), a także końcówkę *-ø*, por.: *Czaple Wielkie*, *Czapli*, gw. *Čapel* (wś, młp., gm. Gołcza); *Gołasze-Dąb*, *Gołaszy*¹³, gw. *Golaš Dęmbu* (wś, podl., gm. Kulesze Kościelne).

¹¹ Obok formy bezkońcówkowego dopełniacza pojawiała się w historii języka polskiego forma oboczna z końcówką *-i*, która utrzymała się lokalnie, por. od *Swornogaczi* 1565 Lupom 15.

¹² Nazwa z historyczną końcówką *-ø* w dopełniaczu, por.: de *Sobesanč* 1275 KMłp I 105, de *Sobesank* 1361 KMłp I 261, utrzymującą się obecnie tylko w gwarze.

¹³ Z historyczną końcówką *-ów* w dopełniaczu; współcześnie przybiera końcówkę *-y*, por.: Seło *Gołasi Dubowych* ziemiane 1528 ŻDz XVII/1, 201, z Dębu *Gołasiow* 1580 ŻDz XVII/1, 100.

Pojawia się też nazwa *Krzymosze* (wś, maz., gm. Mordy), z urzędowym dopełniaczem *Krzymoszy*, ale lokalnie odmieniana: do *Krzymosz*¹⁴, do *Krzymoszy*, również do *Krzymoszów*.

PODSUMOWANIE

Celem artykułu było ukazanie różnic w doborze końcówek dopełniacza nazw miejscowych między obiegiem lokalnym (gwarowym) a odmianą urzędową.

Zebrany materiał toponimiczny jest odzwierciedleniem wahania fleksyjnego jako zwyczaju językowego, a przytoczone zapisy gwarowe form dopełniaczowych nazw wykazują znaczne różnice w stosunku do fleksji ogólnopolskiej. Trzeba zauważyć, że lokalna odmiana często nie jest dziełem przypadku, a raczej swoistym sposobem zachowania tradycyjnych, lokalnych zwyczajów mieszkańców danego regionu. Używając innego paradygmatu, miejscowa ludność ucieka przed homonią fleksyjną. Działanie takie dowodzi, że wśród mieszkańców istnieje przekonanie o konieczności ochrony wyjątkowości lokalnej, także nazewniczej. Mają tu również znaczenie czynniki fonetyczne. Analiza zgromadzonego materiału wykazała, że przyjmowanie nieoficjalnych (nieurzędowych) końcówek dopełniacza zaznacza się w ojkonimach typu *singulare tantum* rodzaju męskiego (najczęściej pochodzenia apelatywnego) i żeńskiego (zwłaszcza o charakterystyce przymiotnikowej) oraz w pluraliach.

W odmianie lokalnej nazw miejscowych rodzaju męskiego w dopełniaczu częściej wypierana jest końcówka *-u* (np. *Cis*, *Cisu*, gw. *Cisa*; *Stawek*, *Stawku*, gw. *Stawka*); obserwujemy również zmianę typu odmiany na twardotematową wobec urzędowej miękdotematowej (np.: *Bronisław*, *Bronisławia*, gw. *Bronisława*; *Grab*, *Grabia*, gw. *Graba*). Nazwy miejscowe rodzaju żeńskiego w odmianie lokalnej wykazują głównie w tym przypadku formy oboczne z końcówką *-y||-i*, ukształtowane pod wpływem czynników fonetycznych (np. *Grabowa*, *Grabowej*, gw. *Grabowy*; *Krasna*, *Krasnej*, gw. *Krasny*). W nazwach miejscowych typu *plurale tantum* w odmianie gwarowej obserwujemy dążenie do uproszczeń w systemie fleksyjnym, czego przykładem jest szerząca się we wszystkich typach morfologicznych i semantycznych ojkonimów pluralnych końcówka *-ów*, lokalnie występująca w większym zakresie niż w odmianie urzędowej (np. *Budy*, *Bud*, gw. *Budów*; *Gorzuchy*, *Gorzuch*, gw. *Gorzuchów*; *Stoczki*, *Stoczek*, gw. *Stoczków*).

Dodajmy, że wahania w doborze końcówek dopełniacza zauważamy również w odmianie wielu nazw miejscowych wśród miejscowej ludności: urzędowo i lokalnie *-ø* (*Klon*, *Leńcz*, *Łajs*, *Rudek*) i lokalnie *-ów* (*Klonów*, *Leńczów*,

¹⁴ Historyczna forma bezkońcówkowego dopełniacza, por. z *Krzimosz* 1620 RPobLu 177.

Łajsów, Rudków), urzędowo i lokalnie -ów (*Kozaków, Mordów*) oraz lokalnie -ø (*Kozak, Mord*).

Wątpliwości dotyczące odmiany nazw miejscowych są bardzo częste. Na ich powstawanie wpływa m.in. zakres użycia poszczególnych nazw ograniczony do pewnej tylko okolicy lub regionu, gdzie tradycja, przekazywana z pokolenia na pokolenie, utrwała formy i usuwa wahania. Tradycja lokalna aprobeuje też niejednokrotnie formy sprzeczne z systemem współczesnym, archaiczne, wśród rzeczowników pospolitych już nieużywane (por. Buttler, Kurkowska, Satkiewicz, 1971, s. 239–240).

W języku potocznym nie należy zwalczać lokalnej formy. Istniejące w przekazie ustnym formy dopełniacze przekazują informacje o lokalnych zwyczajach językowych. Jak stwierdził B. Walczak, każdy język jest zakorzeniony w odrębnej kulturze społeczności swoich użytkowników, którą współtworzy i współdeterminuje (Walczak, 2003, s. 324–328).

LITERATURA

- Buttler, D., Kurkowska, H., Satkiewicz, H. (1971). *Kultura języka polskiego. Zagadnienia poprawności językowej*. Warszawa: PWN.
- Cieślakowa, A. (1998). Norma i uzus we fleksji nazw własnych. W: E. Jakus-Borkowa, K. Nowik (red.), *Najnowsze przemiany nazewnicze*. Warszawa: Energeia, s. 267–275.
- Czopek, B. (1988). *Nazwy miejscowe dawnej ziemi chełmskiej i bełskiej w granicach dzisiejszego państwa polskiego*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Doroszewski, W. (1963). *Podstawy gramatyki polskiej*. Cz. 1. Wyd. 2. Warszawa: PWN.
- Doroszewski, W. (red.) (1994). *Słownik poprawnej polszczyzny*. Wyd. 8. Warszawa: PWN [hasło *nazwy miejscowe*], s. 386–387.
- Gałecki, Z. (1978). Oboczne formy dopełniacza nazwy miejscowej *Mordy*. *Język Polski*, 58, s. 205–212.
- Gałecki, Z. (1981). Ze studiów nad fleksją pluralnych nazw miejscowych (formy dopełniacza). *Roczniki Humanistyczne*, 29, z. 6, s. 5–43.
- Grybosiova, A. (1981). Norma i uzus w powojennej fleksji nazw własnych. *Studia Polonistyczne (Poznań)*, 9, s. 141–148.
- Jodłowski, S. (1953). O formach *budyniu, pasztetu||omleta, biskopta* itp. *Język Polski*, 33, s. 84–94.
- Kondratiuk, M. (1974). *Nazwy miejscowe południowo-wschodniej Białostoczczyzny*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Kreja, B. (1994). *Osowa* — problem fleksyjny. W *Osowie czy w Osowej?* *Język Polski*, 74, s. 153.
- Lubaś, W. (1968). *Nazwy miejscowe południowej części dawnego województwa krakowskiego*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Łaziński, M. (red.) (2007). *Słownik nazw miejscowości i mieszkańców z odmianą i poradami językowymi*. Warszawa: PWN.
- Łobodzińska, R. (1999). Nazwy własne — norma i uzus. W: J. Miodek (red.), *Mowa rozświetlona myślą. Świadomość normatywno-stylistyczna współczesnych Polaków*. Wrocław: Wyd. UW, s. 229–240.

- Mańczak, W. (1953). O repartycji końcówek dopełniacza *-a* : *-u*. *Język Polski*, 33, s. 70–84.
- Markowski, A. (red.) (2002). *Nowy słownik poprawnej polszczyzny*. Warszawa: PWN.
- NMPol — Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany. T. 1–7 (A–N), red. K. Rymut; t. 8–9 (O–Q), red. K. Rymut, B. Czopek-Kopciuch; t. 10–12 (Ra–Rż), red. K. Rymut, B. Czopek-Kopciuch, U. Bijak. Kraków 1996–2015.
- Nobis, I. (2015). Zróżnicowanie form dopełniacza w nazwach miejscowych typu singulare tantum rodzaju męskiego. *Onomastica*, 59, s. 255–269.
- Podlowska, D. (1990). Nazwy miejscowe z terenu XVI-wiecznego województwa poznańskiego. Cz. 1–2. Słupsk: WSP.
- Polański, E. (red.) (1996). *Nowy słownik ortograficzny PWN wraz z zasadami pisowni i interpunkcji*. Warszawa: PWN.
- Reichan, J. (1975). Zmiany we fleksji rzeczowników męskich zakończonych pierwotnie na spółgłoski wargowe palatalne w języku polskim na tle słowiańskim. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Rospond, S. (1984). *Słownik etymologiczny miast i gmin PRL*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Rymut, K. (1968). Nazwy miejscowe północnej części dawnego województwa krakowskiego. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Siudzińska, N. (2004). Problemy z fleksją nazw miejscowości rodzaju żeńskiego. *Prace Filologiczne*, 49, s. 477–484.
- Tokarski, J. (1973). *Fleksja polska*. Warszawa: PWN.
- Walczak, B. (2003). Język polski jako nośnik kultury europejskiej. *Polonistyka*, nr 6, s. 324–328.
- Zierhoffer, K. (1957). Nazwy miejscowe północnego Mazowsza. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Zwoliński, P. (1948). Przyczynki do repartycji polskich końcówek *-a||-u* w dopełniaczu l. p. rzeczowników męskich. *Język Polski*, 28, s. 174–177.

Skróty źródeł za: NMPol (1, 1996, s. IX–XLI).

SKRÓTY

cz.	— część	podk.	— woj. podkarpackie
gm.	— gmina	podl.	— woj. podlaskie
gw.	— gwarowy	pom.	— woj. pomorskie
kol.	— kolonia	przys.	— przysiółek
kuj.-pom.	— woj. kujawsko-pomorskie	śl.	— woj. śląskie
lub.	— woj. lubelskie	święt.	— woj. świętokrzyskie
łódz.	— woj. łódzkie	war.-maz.	— woj. warmińsko-mazurskie
maz.	— woj. mazowieckie	włkp.	— woj. wielkopolskie
młp.	— woj. małopolskie	woj.	— województwo
mto	— miasto	wś	— wieś
os.	— osada	zachpom.	— woj. zachodniopomorskie

SUMMARY

THE OFFICIAL AND LOCAL (DIALECTAL) VARIETY OF GENITIVE FORMS
OF SINGULAR AND PLURAL PLACE NAMES

This article is devoted to the official forms in the inflection of chosen toponyms in Poland and the variety of dialectal singular and plural place names. The variety of place names often diverges from the rules of language use, and causes language users problems.

The toponyms have peculiar, locally used inflected forms; the outside-linguistic (non-linguistic) factors that are social and local factors, play an important role in the inflection of place names. The local population often uses other forms than those recommended by official sources. I focus my attention on the genitive forms of toponyms because it is mainly here that one can see clear variations in the official and local inflection of place names.

The material shows that the singular masculine toponyms have genitive endings: *-a* (in the official variety), *-u* (in the local variety), for example *Biłgoraj*, gen. *Biłgoraja*, but in the local dialect: *biłgoraju*. The singular feminine place names have genitive endings: *-ej* (in the official variety), *-y||-i* (in the local variety): *Brzezowa*, gen. *Brzezowej*, but *Brzezowy* in the local dialect. The plural toponyms have genitive endings: *-ø*, *-ów*, *-i* (*-y*), but in the local circulation the ending *-ów* is dominant and demonstrates a wider expansion in use. For example *Brzózki*, gen. *Brzózek*, in the local variety *Brzuskuf*, *Budy*, official gen. *Bud*, but *Buduf*, *Burnie*, gen. *Burni*, in the local dialect: *Burniuf*. The gathered material reflects a hesitation in the inflection of toponyms, as the linguistic customs and presented dialectal records of forms of genitives of place names show a significantly diverse approach towards the Polish language.

Key words: *singulare tantum*, *plurale tantum*, inflection of place-names, the diversity of genitive forms